До Научното жури

Р Е Ц Е Н З И Я

От професор д-р Венцислав П.Стоянов за научния труд „Защита на владението и държането“ с автор задочен докторант Калин Емануилов Добрев, за получаване на образователна и научна степен „доктор“ ; област на висше образование 3.социални,стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право

Уважаеми членове на Научното жури,

Изготвеният от докторант Калин Добрев дисертационен труд е в размер на 278 страници. Той е разделен на три глави, като в труда са включени предговор и заключение. В края на дисертацията е поместена библиография.

Темата на научното изследване е класическа и върху нея са написани значителен брой изследвания. Владението и държането са познати от Римското право и тяхното многовековно присъствие в действащото право е породило този интерес. От друга страна обаче, развитието на правото води до нова нормативна уредба и ново присъствие на посочените институти. Така се оказва, че макар в основата си владението и държането да запазват в общи линии първоначалната си структура , то новата уредба създава нови институти с характеристика на

владението и държането, които са неизследвани. Това в много голяма степен се отнася и до тяхната защита, на която е посветен трудът. В българското гражданскопроцесуално право защитата на владението и държането се урежда като особено исково производство, както в ГПК от 1952г., така и в ГПК от 2007г. Това е един показателен пример за старите институти и тяхната нова уредба. Същевременно трябва да се обърне внимание и на разпоредбите на ТЗ, които създават нови институти на държатели. С други думи, научният труд има основание да претендира за актуалност както в исторически, така и в съвременен аспект.

Глава първа е посветена на понятието и правната уредба на владението и държането в българското право. Неслучайно е използван обобщаващият термин „българско право", тъй като владението и държането се разглеждат не само като уредба във вещното право, но и в облигационното, търговското и процесуалното право. В тази част се съдържа и определен исторически сегмент, който е развит в достатъчна степен, за да даде представа за възникването и развитието на владението и държането, без да е необходимо за това да се обособява отделна глава. Посочен е генезисът на владението и държането в Римското право, разгледани са различните теория през Средновековието и XVIII-XIX в., както и правната уредба в някои европейски страни. След това авторът се насочва директно към историческото развитие на двата института[1] в българското право. На база текстовете в ЗИСС се определя ФС на владението и държането. След анализа на ЗИСС се преминава към уредбата на владението в ЗС. Докторантът отделя значително внимание на предмета на владението и на разграничаването на владението като фактическа власт и на правото на владение като правомощие от правото на собственост. Това разграничаване е от съществено значение, защото се отделя правото от фактическата власт. Оттук следва и принципната разлика в защитата. Главата завършва с определение за държането и неговата правна уредба.

Глава втора е озаглавена „Правна уредба и способи за защита на владението и държането в действащото българско право". Това

---

[1] Говорим за владението и държането като правни институти с известна уговорка. С термина „правен институт" обикновено се означава съвкупност от гражданскоправни норми, която уреждат едно правоотношение, така Таджер В., Гражданско право обща част, изд.1972г. дял.I, стр.157. Правоотношението е обществено отношение, каквото е и владението – така Таджер В., Владение, изд.1991г.,стр.7. Държането обаче също се квалифицира като обществено отношение, цит.съч., стр.9. Ето защо владението и държането се разглеждат като институти.

наименование в известна степен повтаря и заглавието на самата дисертация. Най-напред в нея се изяснава понятието за защита на посочените институти. След това авторът прави обща характеристика на исковете по чл.75 и 76 ЗС. и това е логично, защото общото между исковете е повече от различията между тях. Докторантът се позовава и на мнението на акад. Л.Василев, че разликата между двата иска не е толкова в естеството им, колкото във вида на нарушението. По-нататък е разгледан в детайли искът по чл.75 ЗС. Анализиран е предметът на защитата, условията, при които се предявява искът и предметът на защитата на владение на вещно право. При определяне на характера на иска авторът предоставя поредица от различни становища, като по този начин избягва едностранчивото налагане на собствено мнение. Възприетата от него теза за характера на иска може да бъде подкрепена, както обаче могат да се подкрепят и някои от другите тези. Авторът е посочил как се конституират ищецът и ответникът по иска, а също така е разгледал изискването за продължителността на владението. Може да се подкрепи неговото становище, че изискуемият от закона 6-месечен срок на владение може да се осъществи и чрез периодично упражняване на фактическа власт върху имота, стига той да се държи като свой. Подобна визия се подкрепя и от съдебната практика , а основание за това може да се потърси в разпоредбата на чл.83 ЗС. Важно е обаче това владение да не е прекъсвано от действия на трети лица. Съществено място в изследването е отделено на характера на нарушението. Авторът застъпва една интересна теза, че нарушението на владението може да се осъществи и чрез бездействие, а не само чрез активно действие. В подкрепа на своята теза той привежда и конкретен пример. Направените изводи могат да се приемат, защото са логично обосновани. Разбира се, трябва се има предвид принципът, че в гражданското право няма становище, което да не намери поддръжници. Все пак изложеното от докторанта е интересно и до голяма степен новаторско. По отношение на характера на нарушението правилна е тезата на автора, че то може да се състои както във физически, така и в правни действия. Отграничени са действията, които, макар и насочени срещу владението, не съставляват нарушение. В това число са включени и търпимите и съизволителни действия, както и тези на държавни или съдебни органи при изпълнение на техните правомощия. Действията обаче трябва да са законосъобразни. Правилен е изводът, че нарушението трябва да обхваща обективния елемент на владение – corpus possessionis.

Срокът, в който трябва се предяви искът, е точно посочен, както и началният момент, когато нарушението се изразява било в еднократни, било в многократни действия. В последния случай с основание се приема, че срокът започва да тече след последното нарушение. Много добре е разгледан въпросът и за характера на срока. Авторът е проучил различни становища в теорията и съдебната практика. Така преобладаващото мение в съдебната практика е, че срокът е преклузивен.

Вторият иск, разгледан в тази глава, е искът по чл.76 ЗС. Удачно е посочено, че този иск се използва тогава, когато фактическата власт е била отнета. При това отнемането трябва да е станало по един от посочените в закона начини: чрез насилие или по скрит начин. Правилно е очертан предметът на иска по чл.76 ЗС, както и разграничението между държането и търпимите действия. Докторантът посочва личния характер на този иск и че по този начин се определя лицето, срещу което той може да бъде предявен. При анализа на нарушението по чл.76 ЗС се вижда, че то може да се състои само в определени действия, а не и в бездействия, какъвто пример бе посочен при иска по чл.75 ЗС. По отношение на насилието авторът се придържа към установеното в литературата мнение, че то представлява както физическа сила, така и заплаха към владелеца. Трябва да отбележим и добросъвестното изследване за насилие срещу самия имот (различни хипотези), насилие, изразяващо се в неправомерни действия на съдебен изпълнител, насилие като еднократно действие или в многократни такива. В последния случай началният момент за предявяване на иска по чл.76 ЗС е когато владението е окончателно отнетор оттогава започва да тече и 6-месечният срок. По отношение на отнемането на владението или държането по скрит начин може да се приеме, че скритостта трябва да е налице единствено към момента на отнемането. Това становище кореспондира с изискването към добросъвестността , според чл.70 ал.1 ЗС. Също така основателен е изводът ,че за да се предяви искът, не е необходимо и двете условия за отнемане на владението да са налице, достатъчно е да съществува само едното. Спрямо лицата, легитимирани да водят иска по чл.76 ЗС , авторът заема становище, че това са владелецът или държателят, чиято фактическа власт върху вещта е отнета. Интересни са разсъжденията относно предявяването на иска по чл.233 ал.2 ЗЗД – дали това ще бъде владелецът или само държателят-наемател на вещта. Следва да се сподели становището на докторанта, че както владелецът, така и държателят са

легитимирани да предявят иска при посегателство от трети лица, при всеки конкретен случай. Напълно логично е владелецът да може да предяви този иск при бездействие на наемателя (държател), както и да не се ограничават правата на държателя при бездействие на владелеца. Ответник по иска е лицето, което фактически е отнело владението или държането. По този въпрос са изразени становища както на нашето законодателство и съдебна практика, така и на други европейски страни. Посочени са и конкретни случаи, когато искът може да бъде предявен както срещу отнелия владението, така и срещу трето лице. При тази хипотеза е разгледана възможността за солидарна отговорност между този, който е отнел владението, и този, в чиято полза е отнето. Това се прави на основание, доколкото нарушението по чл.76 ЗС е от деликтен характер. На база деликтната отговорност авторът прави изводи за отговорност по чл.45 ЗЗД , а като се позовава на съдебната практика приема, че възлагането на извършване на неправомерни действия има своята отговорност по чл.45 във вр.чл.53 ЗЗД. По отношение на срока за предявяване на иска по чл.76 ЗС докторантът разглежда различни хипотези за неговия начален момент и обосновава своето виждане в случаите, когато отнемането се извършва с неколкократни действия. Може да се сподели и становището му по отношение на началния момент за предявяване на иска в случаите, когато владението е отнето по скрит начин. Освен общата защита на владението и държането по реда на чл.76 ЗС, авторът разглежда и специфичната защита , която може да даде този иск.

В тази глава е отредено място и на защитата на владението и държането, уредена като особено исково производство по реда на ГПК. Отделеното място не е значително, но все пак темата е разработена в полето на материалното право и процесуалните разпоредби се явяват като допълнителни. Иначе няма пречка, поради особения харектер на производството, темата да се разработи и изцяло в процеса.

Особено място в изследването е отредено на иска по чл.38а ЗЖСК. Текстът е въведен с изменението на закона в ДВ бр.21/1990г. Според стриктното тълкуване на нормата ищец по този иск може да бъде само член-кооператор на ЖСК. На тази основа авторът приема, че при наличие на граждански брак, ако само единият от съпрузите е член на ЖСК, само той може да предяви иска. Това становище ограничава правата на съпруга, който не е член, и то по отношение на действия на обикновено управение,

каквото е предявяване на иск, било той по чл.108 ЗС или друг такъв, с който се защитава отнето владение, ТР №91/1974г. ОСГК. А самият ЗЖСК в чл.16 ал.1 допуска съпругът член-кооператор да бъде заместен в своите права частично или изцяло от другия съпруг. Разбира се, въпросът не може да бъде разрешен категорично и право на автора е да избере едно от възможните решения. Що се отнася да определянето на правната същност на иска, тук авторът трябва да бъде подкрепен – това е иск на член-кооператор за предаване на владението върху имот, собственост на ЖСК, който въз основа на разпределителен протокол, одобрен от Общото събрание на ЖСК е разпределен на член-кооператора.[2] Дали обаче става дума само за жилище ? Според автора ,стр.86, предмет на този иск може да бъде само жилищен имот, така както е определен от ЗУТ. По отношение на другите обекти, допустими за придобиване съгласно чл.1 ал.1 ЗЖСК, искът по чл.38а е неприложим и трябва да се използва искът по чл.134 ЗЗД. Също така се предлага и самата ЖСК да предяви иск по чл.108 ЗС, като това тълкуване е също стриктно и то отразява авторовото виждане. Разбира се, може да се допусне и разширително тълкуване на основание чл.1 ал.1 ЗЖСК. Съдебната практика, която е посочена, подкрепя виждането на автора.

В тази глава са разгледани възможностите за защита на правомощието владение като част от класическата триада чрез петиторни искове по чл.108 и 109 ЗС . Дискутираният от автора въпрос за предявяване на иск по чл.108 ЗС за завладени идеални части, обект на тълкуване на ТР № 3/2020г. ОСГК, получи положителен отговор от Гражданската колегия след предаване на дисертацията в Секцията по гражданскоправни науки. В тази част заслужава внимание и абзацът, в който се разглежда възможността добросъвестен владелец да защити своето владение с петиторен иск, когато владението се оспорва не от собственика на вещта. Също в тази част е разгледана защитата чрез отрицателен установителен иск в духа на ТР № 8/2012г. на ОСГК.

Особено внимание авторът е отделил на иска по чл.157 ал.3 от ЗЗД. Този иск е разгледан подробно, като е посочено неговото възникване и историческо развитие , правната му същност и приложното му поле.

---

[2] В чл.34 ал.1 от ЗСПЗЗ се съдържа възможност собственик, чието право на собственост върху земеделска земя е възстановено по надлежния ред, да иска отстраняването на всяко лице, което ползва неговата земя, с искане до кмета на общината. Тук за разлика от чл.38а ЗЖСК става дума за административно производство.

Авторът приема, че това е един специален иск за защита на държането на заложния кредитор върху вещта , предадена му в залог. В светлината на ТР № 3/2017г. на ОСГТК е анализирана защитата на трети лица при принудително изпълнение върху вещи. Отделено е внимание и на облигационно-правната защита на владелеца и държателя, и особено на защитата на владелеца при евикция. От гледна точка на владелеца този въпрос не е сериозно застъпен в литературата и проучването на докторанта е едно от достойнствата на дисертацията. В тази част от труда е представена и много практика. Като ново изследване можем да посочим и защитата на лизингодателя по финансов лизинг като държател. В нашата правна литература подобен анализ не е правен. Разгледана е и защитата на общината и държавата като владелци/държатели на имоти, както и защитата на владението и държането по административен ред. Интересна е идеята на автора, че самото вписване на някои дългосрочни договори за недвижими имоти (напр. за наем) само по себе си също представлява защита.

Третата глава от дисертацията е посветена на защитата на владелеца и държателя за обезщетение, относно направените разноски върху чужд имот. В началото на главата е направен общ преглед на защитата, както и на различните видове разноски за една вещ. Докторантът до голяма степен възприема утвърдените вече в правната теория понятия. По отношение на полезните разноски трябва да приемем неговата теза, че те се нуждаят от възмездяване, защото в противен случай ще се допусне неоснователно обогатяване. Успоредно с тези разсъждения в труда се очертава категорията „добросъвестен подобрител" и то не като легално понятие, а като такова, създадено от правната теория. Същевременно авторът е отдал значимото на уредбата в ЗИСС, като е съпоставил последната с тази в ЗС. В много отношения на база на конкретни разпоредби и съдебна практика докторантът е приел един казуистичен подход при анализ на различните възможни житейски хипотези. Този подход е удачен, доколкото по темата има много написано в правната литература и то от началото на миналия век. Точно са определени моментите на направата на подобренията, тяхното оценяване и задължението на собственика да обезщети подобрителя. Разграничени са правата на добросъвестния и обикновения владелец, като на тази основа са посочени възможностите за защита на единия и другия владелец. Отделно място е предвидено за придобиване на плодовете от

добросъвестния владелец, което също е положителен момент в изследването.Струва ми се обаче, че в тази част трябваше да се обърне повече внимание на правото на задържане , уредено в полза на добросъвестния подобрител. Наистина, по-късно в дисертацията е отделен абзац за правото на задържане, но тук, в общия преглед, това трябваше да се посочи изрично, тъй като става дума за една специфична защита.

С важна стойност в труда са изследванията върху защитата на владелеца и държателя по силата на някои реституционни закони и особени случаи. Първият от тях е защитата по силата на Закона за възстановяване на собствеността върху някои магазини, работилници, складове и ателиета. Авторът приема, че съгласно законовите разпоредби, при реституцията лицето, което е било собственик на обекта, става негов владелец, при това недобросъвестен. По друг начин се защитава ползвателят на земеделски имот по реда на § 4а и 4б от ПЗР на ЗСПЗЗ. В тези случаи ползвателят се ползва със защитата на добросъвестния владелец по реда на чл.72 ЗС. В този абзац авторът точно отграничава ползвателя, станал такъв по силата на Постановление на МС от владелеца, но приема, че на ползвателя е предоставена фактическата власт върху вещта. Всъщност в теорията се приема, че ползвателят по посочените разпоредби на ЗСПЗЗ е една от категориите добросъвестен подобрител. Следващият случай е защитата на владелец на вещ, за която съществува нормативно ограничение да бъде придобита по давност. Тук е направено правилното разграничение, че направените за вещта разноски не са в зависимост от това дали вещта може да бъде придобита по давност. Интересна е хипотезата, разглеждана от докторанта за защита на владелеца, изградил незаконна сграда в чужд имот. В съдебната практика ПП № 6/1974г. на ВС в .т.II се допуска собственикът да приеме имота в застроено състояние, независимо, че построената сграда е назаконна. В този случай строителството трябва да се третира като подобрение на имота, а стойността му да се определи като се държи сметка, че е възможно премахването му. Другата особена хипотеза, която се разглежда, е защитата на съсобственика като владелец на съсобствената вещ във връзка с направените разноски за нея. Тук авторът се позовава на различни съдебни решения , включително и тълкувателни, които уреждат отношенията между съсобственици, упражняващи фактическа власт върху вещта, и такива, които са извън фактическата власт върху имота. Този абзац е в духа на новите решения на практиката, но не съдържа някакви

характерни особености. Това може да се каже и за следващата част от главата – защита на владелец по предварителен договор, извършил разноски във вещта. Този владелец, макар и недобросъвестен, се счита за добросъвестен подобрител на основание текстовете от ЗС, уреждащи неговия статус по отношение на подобренията. В следващите страници са разгледани още няколко хипотези на извършени подобрения и съответно формата на защита на владелеца/държателя за овъзмездяване за извършените подобрения. С доста по-голямо значение е признатото право на задържане на добросъвестния подобрител, за което вече бе споменато. Авторът е посочил изчерпателно владелците, които имат право на задържане. Посочена е и съдебна практика, според която владелецът с право на задържане дължи придобитите плодове на собственика след предявяване на иска за връщане на вещта, независимо от правото на задържане върху нея. Посочени са начините, по които се упражнява правото на задържане, както и лицата, срещу които то може да се упражни. Би могло последното становище да се разшири в теоретичен аспект, като се добавят разсъждения относно това, кои могат да бъдат недобросъвестни лица, придобили имота след иска за връщането му. Правото на задържане е особена форма за защита на добросъвестния подобрител, предоставена само на него, и която по същество изисква предварително удоволетворяване на претенцията на ответника. Това е така, тъй като в повечето случаи правото на задържане се упражнява чрез възражение. Правото на задържане има обезпечителен характер и с неговото упражняване владелецът става държател. Ето защо, както посочва съдебната практика, цитирана в труда, правото на задържане не дава възможност да се придобиват плодовете след предявяване на иска за връщане на вещта.

След правото на задържане в дисертацията са разгледани различни хипотези за защита на държателя относно направените от него разноски и подобрения в чуждата вещ. Това е един полезен анализ с определена практическа стойност, какъвто досега не е правен в правната книжнина, и той се явява безспорно достойнство на труда. В тази насока можем да споменем защитата, която има държателят като наемател за направените от него подобрения. Именно анализът на различните състояния на лице-държател, което е придобило това качество по силата на облигационен договор, е сериозната новост в научното изследване. Оттук следва да се установи защитата, която всеки държател получава не само по силата на

чл.76 ЗС, но и от правните норми, съотносими към конкретното проявление на държателя – наемател, арендатор, залогоприемател и т. н.

Дисертацията завършва със заключение, което се отличава от обичайните за една дисертация заключения. Обикновено на това място се обобщават резултатите от научното изследване, докато в конкретния случай тук са поместени предложенията de lege ferenda на докторанта, като това е също начин да се посочи до какви изводи за промяна на закона и съдебната практика е стигнал авторът. Според него най-важното е законът да признае качеството на владелец на лица между 14 и 18 години. Аргументите за подобно виждане са изложени и основателно мотивирани в дисертацията. В чл.4 ал.2 ЗЛС се говори за правни сделки, докато владението е фактическа власт и с евентуалното приемане на направеното предложение ще се разшири кръгът на лицата, които могат да бъдат владелци. Друго предложение на автора е да се приеме, че нарушението по чл.75 ЗС може да се изрази както в действие, така и в бездействие; струва ми се обаче, че това е по-скоро в обсега на тълкувателен акт на съдебната практика. ЗС употребява общия термин „нарушение" , а според автора това нарушение може да бъде и бездействие. Предложено е от разпоредбата на чл.76 ЗС да се ползва както наемателят, така и наемодателят като владелец , но то също е отправено към издаване на тълкувателен акт. Това се отнася и до разбирането, че отрицателен установителен иск не може да прекъсне придобивната давност. В чл.116 б."б" ЗЗД се приема , че давността се прекъсва с предявяване на иск. Прецизирането на характера на иска е предмет на правната теория и съдебната практика. Така е възможно да се процедира и относно иска по чл.157 ал.3 ЗЗД. Предложението да се даде възможност на владелеца да вдигне направените от него подобрения в имота е в границите на законоделната компетентност. Тази възможност трябва да се уреди с промяна в закона. Имаме вече примера с уредбата в ЗИСС, възможно е такава да се предвиди и в ЗС. Удачно е предложението добросъвестният подобрител да може да получи по-голямата измежду сумите на увеличената стойност на имота и на направените инвестиции. Направените предложения за решаване на въпроса по чл.76 ЗНасл. и предварителен договор, сключен с несобственик на имота, също трябва да се препратят към съдебната практика. Що се отнася до предложението за определяне на това, кой носи риска при случайно погиване на вещта по

време на правото на задържане, то трябва да се реши по законодателен път.

Дисертацията е написана на ясен и точен език; използваният научен апарат е достатъчен. Авторът показва много добро познаване на съдебната практика , цитрана в изобилие , както и на законоделните решения в редица европейски страни. По този начин трудът отговаря на изискванията чл.6 от ЗРАСРБ за научни резултати, които представляват оригинален принос в науката.

З А К Л Ю Ч Е Н И Е

Въз основа на изложеното убедено предлагам на Научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор" на задочен докторант Калин Емануилов Добрев за изготвения от него дисертационен труд „Защита на владението и държането" , област на висше образование 3.Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право

С уважение:

В.Стоянов